

O‘ZBEKISTONDA KEKSALAR VA IJTIMOY HIMOYAGA MUHTOJ FUQAROLARNI QO‘LLAB-QUVVATLASH TIZIMINING RIVOJLANISHI: QASHQADARYO VA SURXONDARYO VILOYATLARI MISOLIDA

Tursunov O‘ktam Saypullayevich

Termiz davlat pedagogika instituti Tarix kafedrası o‘qituvchisi

e-mail: utursunov089@gmail.com.

<https://orcid.org/0009-0004-4942-0601>

UDK 94 (575.1)

Annotatsiya: Ushbu maqola O‘zbekistonda, xususan, Qashqadaryo va Surxondaryo viloyatlarida, qariyalar, yolg‘iz va kam ta‘minlangan nafaqaxo‘rlarni ijtimoiy himoya qilish tizimining evolyutsiyasini tahlil qiladi. Unda mustaqillikning dastlabki yillaridagi iqtisodiy qiyinchiliklar va ularning nafaqa tizimiga ta‘siri, shuningdek, ijtimoiy himoyada yuzaga kelgan nomutanosibliklar yoritilgan. Maqolada “Nuroni” jamg‘armasining tashkil etilishi va uning faxriylarga moddiy, ma‘naviy, tibbiy yordam ko‘rsatishdagi, shuningdek, milliy qadriyatlarni targ‘ib qilishdagi o‘rni atroflicha ko‘rsatilgan. Maqola O‘zbekistonda ijtimoiy himoya siyosatining bosqichma-bosqich takomillashuvini va ushbu jarayonda erishilgan yutuqlar hamda hal etilishi lozim bo‘lgan masalalarni aks ettiradi.

Kalit so‘zlar: Ijtimoiy himoya, nafaqa, "Nuroni" jamg‘armasi, Qashqadaryo viloyati, Surxondaryo viloyati, faxriylar, nogironlar.

Аннотация: В статье анализируется эволюция системы социальной защиты пожилых, одиноких и малообеспеченных пенсионеров в Узбекистане, в частности в Кашкадарьинской и Сурхандарьинской областях. Освещены экономические трудности первых лет независимости и их влияние на пенсионную систему, а также возникшие диспропорции в социальной защите. В статье подробно описывается создание Фонда «Нуроний» и его роль в оказании материальной, моральной и медицинской помощи ветеранам, а также в продвижении национальных ценностей. В статье отражено постепенное совершенствование политики социальной защиты в Узбекистане, достижения и проблемы, которые необходимо решить в

этом процессе.

Ключевые слова: Социальная защита, пенсия, Фонд «Нуроний», Кашкадарьинская область, Сурхандарьинская область, ветераны, инвалиды.

Abstract: This article analyzes the evolution of the social protection system for the elderly, single and low-income pensioners in Uzbekistan, in particular in the Kashkadarya and Surkhandarya regions. It highlights the economic difficulties of the early years of independence and their impact on the pension system, as well as the imbalances that have arisen in social protection. The article describes in detail the establishment of the Nuroni Fund and its role in providing material, moral and medical assistance to veterans, as well as in promoting national values. The article reflects the gradual improvement of social protection policy in Uzbekistan and the achievements and issues that need to be resolved in this process.

Keywords: Social protection, pension, Nuroni Fund, Kashkadarya region, Surkhandarya region, veterans, disabled people.

KIRISH (ВВЕДЕНИЕ / INTRODUCTION).

O‘zbekiston mustaqillikka erishgan dastlabki yillardan boshlab, aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlariga, xususan, qariyalar, yolg‘iz va kam ta‘minlangan nafaqaxo‘rlarga g‘amxo‘rlik qilishni davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida belgiladi. Bu borada respublikaning turli hududlarida, jumladan, Qashqadaryo va Surxondaryo viloyatlarida ham keng ko‘lamli ishlar amalga oshirildi. Biroq, mustaqillikning ilk yillaridagi

iqtisodiy va tizimiy qiyinchiliklar ijtimoiy himoya mexanizmlarining to'liq shakllanishiga to'sqinlik qildi, bu esa ushbu yo'nalishda yangi yondashuvlar va tizimli islohotlarga ehtiyoj tug'dirdi.

MUHOKAMA (ОБСУЖДЕНИЕ / DISCUSSION). 1990-yillarning boshlaridagi iqtisodiy qiyinchiliklar nafaqa tizimining barqaror ishlashiga salbiy ta'sir ko'rsatdi. Bu davrda mamlakat yangi bozor iqtisodiyotiga o'tish jarayonida edi, moliyaviy resurslar cheklangan bo'lib, bu nafaqaxo'rlarga to'lovlarni o'z vaqtida va to'liq amalga oshirishda jiddiy uzilishlarga olib keldi. Misol uchun, 1992-yilda Qashqadaryo viloyati bo'yicha 106 million so'm nafaqa berilishi lozim bo'lgan bo'lsa-da, moliyaviy yetishmovchilik tufayli amalda atigi 68 million so'm berilgan. Surxondaryo viloyatida ham vaziyat shunga o'xshash bo'lib, rejalashtirilgan 82 million so'm o'rniga faqat 40 million so'm nafaqa tarqatilgan. Bu holat, shubhasiz, nuroniylar va kam ta'minlangan oilalar hayotiga jiddiy ta'sir ko'rsatgan.

Yolg'iz qariyalar ustidan g'amxo'rlik qilishga alohida e'tibor berilgan bo'lsa-da, ularning barcha muammolarini to'liq hal etish imkoniyati cheklangan edi. 1992-yilgi ma'lumotlarga ko'ra, Surxondaryo viloyatida 1850 nafar yolg'iz qariya mavjud bo'lib, ularning atigi 1293 nafarigagina moddiy-iqtisodiy yordam va xizmat ko'rsatilgan. Qolaversa, bu qariyalar orasida 909 nafari farzand yoki yaqin qarindoshlarga ega emasligi ularning ijtimoiy zaifligini yanada oshirgan. Ularning 447 nafari mustaqil harakat qila olmasdan, doimiy yordamga muhtoj bo'lgan. Ikkinchi jahon urushi qatnashchilari bo'lgan yolg'iz qariyalar soni esa 73 nafarni tashkil etardi, bu ham ularga alohida e'tibor zarurligini ko'rsatardi.

Yuzaga kelgan muammolarni hal etish ikki asosiy yo'nalishda amalga oshirila boshlandi. Birinchidan, mahalliy byudjet hisobidan nafaqa ajratish mexanizmi joriy etildi. Bu markaziy byudjetdagi cheklovlar sharoitida hududlarga o'z imkoniyatlari doirasida aholini ijtimoiy qo'llab-quvvatlash imkoniyatini berdi. Masalan, Denov tumanida M. Raxmatova, N. Qiyomova, M. Abdullayeva,

O'. Otamurodova va S. Jo'rayevalarga shahar ijroiya qo'mitasining qarori bilan mahalliy byudjetdan nafaqa belgilandi. Bu tajriba keyinchalik boshqa hududlarda ham qo'llanila boshlandi.

Ikkinchidan, yolg'iz qariyalarni ijtimoiy himoyalash uchun hashar (jamoat yordami) amaliyoti keng yo'lga qo'yildi. Bu O'zbekistonning azaliy qadriyatlaridan kelib chiqqan holda, aholining o'zaro yordam va hamjihatlik ruhini aks ettirdi. Misol uchun, Sariosiyo tumanida birgina 1991-yilning to'rtinchi choragida 27 nafar nafaqaxo'rning uyi kapital ta'mirlandi, yana 41 nafarining uyi joriy ta'mirlandi. Bu kabi hasharlar nafaqat moddiy yordamni ta'minladi, balki yolg'iz kishilarning jamiyatga integratsiyasini mustahkamlashga ham xizmat qildi.

Mustaqillikning dastlabki yillarida O'zbekistonda ijtimoiy himoya tizimi hali to'liq shakllanmagan edi. Ehtiyojmand fuqarolar ustidan g'amxo'rlik qilishda ko'plab muammolar mavjud bo'lib, eng asosiysi, ushbu jarayonda mukammal va uyg'unlashgan mexanizm mavjud emas edi. O'sha davrda tashkil topa boshlagan turli jamg'armalar va nodavlat tashkilotlari, masalan, "Mehribonlik va salomatlik", "Bolalar fondi", "Tinchlik" fondi, urush va mehnat faxriylari fondi, karlar, ko'zi ojizlar, baynalmilal-jangchilar, "Chernobilchilar" kabi o'nlab tashkilotlar o'z bank hisob-raqamlariga ega bo'lsa-da, ularning faoliyatida uyg'unlik yo'q edi. Har bir tashkilot o'zicha faoliyat ko'rsatganligi sababli, yolg'iz qariyalarni ijtimoiy himoya qilishda boshboshdoqlik yuzaga keldi.

Bunday nomutanosiblikka barham berish va ijtimoiy himoya tizimini markazlashtirish zarurati tug'ildi. Shu maqsadda, 1996-yil 4-dekabrda O'zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti I. Karimovning "O'zbekiston faxriylarni ijtimoiy qo'llab-quvvatlash "Nuroniylar" jamg'armasi to'g'risida"gi Farmoni e'lon qilindi. Bu Farmon ijtimoiy himoya sohasida tub burilish yasadi. "Nuroniylar" jamg'armasi faxriylarni ijtimoiy qo'llab-quvvatlaydigan nodavlat jamoat birlashmasi sifatida tuzildi. Farmonda jamg'armani qo'llab-quvvatlash, uning faoliyati uchun zarur shart-sharoitlar yaratish

davlat, ishlab chiqarish korxonalari rahbarlari, tadbirkorlar, boshqa yuridik shaxslar va fuqarolarning keksa avlod oldidagi farzandlik burchi ekanligi alohida ta'kidlandi. Bu, jamiyatning barcha qatlamlarini ijtimoiy himoya ishlariga jalb etishga qaratilgan muhim qadam edi.

Jamg'arma O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1996-yil 31-dekabrda Qaroriga ko'ra, 17 ta davlat va jamoat tashkilotlari, jumladan, O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi, Respublika Kasaba uyushmalari federatsiyasi, "O'zbekneftgaz" milliy korporatsiyasi, "Mahalla" xayriya jamg'armasi, "Vatanparvar" tashkiloti va boshqalar tomonidan ta'sis etildi. Bu uning faoliyatiga keng ko'lamli ko'mak va barqarorlikni ta'minladi.

"Nuroni" jamg'armasi O'zbekiston Markaziy Kengashidan tashqari, Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar, Toshkent shahar bo'limlari, tuman va shahar bo'linmalariga ega bo'lib, ularning huzurida jamoatchilik markazlari faoliyat ko'rsatdi. Jamg'arma belgilangan tartibda ishlab chiqarish hamda tadbirkorlik faoliyatini ham amalga oshirib, o'z mablag' bazasini mustahkamladi.

Mazkur jamg'arma oldiga quyidagi muhim vazifalar qo'yildi:

- Respublikada o'tkazilayotgan kuchli ijtimoiy siyosatni amalga oshirishda, ayniqsa urush va mehnat faxriylari, nogironlarni e'zozlash, ularning atrofida ehtiromli muhit hosil qilish, zarur moddiy, ma'naviy, tibbiy yordam ko'rsatish.

- Jamiyatni yangilash va rivojlantirishning ma'naviy-axloqiy negizlarini mustahkamlash, faxriylarning ijtimoiy-siyosiy hayotda faol ishtirok etishlari, bor bilim va salohiyatlarini istiqloq ishiga safarbar etishlari, mustabid sovet tuzumining xalqimiz, o'lkamiz taraqqiyotiga yetkazgan zararini chuqur tahlil etishi hamda jamoatchilikka yetkazishlari uchun zarur shart-sharoitlar yaratish.

- Milliy qadriyatlarimiz, o'zbekona erksevarlik, vatanparvarlik, mehnatsevarlik, totuvlik, boshqalarga izzat-ikrom xislatlarini

avloddan-avlodga o'tib, yanada boyitishga hissa qo'shish.

- Faxriylar va nogironlarning moddiy sharoitini yaxshilash, ular uchun belgilangan imtiyozlarning, nafaqa to'g'risidagi qonunchilikning to'la va o'z vaqtida amalga oshirilishida rahnamolik qilish, bu borada ijrochi hokimiyat organlariga ko'maklashish, keksalar, yordamga muhtoj boshqa turli tabaqalarga savdo, madaniy-maishiy, tibbiy yordamlar ko'rsatish, shu maqsadlarga yo'naltirilgan ishlab chiqarish, tijorat, noshirlik, xayriya ishlarini amalga oshirish, ommaviy tadbirlar o'tkazish.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining mazkur farmoni faxriylar va keksa fuqarolarni ijtimoiy himoyalash, ularning ijtimoiy faolligini oshirishda katta ahamiyat kasb etdi. 1996-yilda Surxondaryo viloyatining o'zida 707 ta boshlang'ich faxriylar tashkilotlari faoliyat ko'rsatgan. Shulardan 212 tashkilot mahallalarda va 495 tashkilot mehnat jamoalarida bo'lib, ular 145942 nafar nafaqa oluvchi nuroniyni o'z saflariga birlashtirgan. Ushbu nafaqa oluvchi nuroniylarning 4900 nafardan ko'prog'i urush qatnashchilari va 11200 nafari esa front orti-mehnat faxriylari edi. Bu ma'lumotlar jamg'armaning aholini keng qamrab olishga muvaffaq bo'lganini ko'rsatadi.

Surxondaryo viloyatida "Nuroni" jamg'armasi bo'limi faxriylar korxonalarini tashkil etish masalasiga ham alohida e'tibor bera boshladi. Xususan, 1996-yilda viloyatda 42 ta shunday korxonalar tashkil etildi. Ularda 280 nafar kishi, jumladan, 185 nafar urush va mehnat faxriylari mehnat qildilar. 1996-yilning 9 oyida faxriylar korxonalari tomonidan 11,6 million so'mlik ish bajarildi. Shu jumladan, 1,3 million so'mlik mahsulot ishlab chiqarildi, 8,9 million so'mlik qurilish va ta'mirlash ishlari bajarildi, aholiga 1,4 million so'mlik turli xizmatlar ko'rsatildi. Bu iqtisodiy faoliyat orqali ham faxriylarning moddiy ta'minotini yaxshilashga erishildi[1].

Surxondaryo viloyatida nuroni-faxriylarni ijtimoiy himoyalash bo'yicha muayyan ishlar davom ettirildi. 1998-yilda viloyatda jami 159493 nafar nafaqa oluvchilar bo'lgan bo'lsa, ularning 35362 nafari nogironlar edi. Ikkinchi

jahon urushi nogironlarining soni 2061 nafarni tashkil etdi. “Nuroni” jamg‘armasi Surxondaryo viloyat bo‘limi nogironlarni moddiy-iqtisodiy jihatdan ta‘minlash uchun turli vositalardan foydalandilar. 1998-yil davomida O‘zbekiston Respublikasi Ijtimoiy ta‘minot vazirligi tomonidan ajratilgan 38 ta nogironlar aravachalari, 35 ta eshitish apparatlari hamda 764 ta tayanch vositalari egalariga yetkazildi. Shu yilning o‘zida 92 nafar nogiron faxriylar “Semashko”, “Surxon” kabi sihatgohlarda o‘z salomatliklarini tikladilar. [2]

Ayni paytda, ta‘kidlash lozimki, viloyatda bu borada qator muammolar ham mavjud edi. Masalan, kam ta‘minlangan ko‘p bolali oilalar soni yildan yilga ortib bordi. Jumladan, bunday oilalar soni 2000-yil 1-yanvardagi ma‘lumotlarga binoan 12406 nafar bo‘lsa, shu yilning 1-oktyabriga kelib ular soni 1558 nafarga ortib, jami 13964 nafarni tashkil etdi. Shuningdek, eng kam pensiya oladiganlar soni ham ortib bordi. Chunonchi, 2000-yil 1-yanvari bo‘yicha ular soni 10671 nafar bo‘lsa, 1-oktyabr ma‘lumotiga ko‘ra ular soni 1514 nafarga ko‘payib, jami 12185 nafarni tashkil etdi. Shu yili viloyatda 1557 nafar ko‘zi ojiz va 100 nafar gung nogironlar ham bor edi.

Shuni ham alohida ta‘kidlash lozimki, butun respublikada bo‘lgani kabi Surxondaryo viloyatida ham urush qatnashchilari, urush nogironlari, urush orti faxriylari soni muttasil ravishda kamayib bordi. Jumladan, 2000-yil 1-yanvar hisobiga ko‘ra bu yerda urush qatnashchilari soni 1116 nafarni tashkil etgan bo‘lsa, shu yilning oktyabrida ular soni 272 nafarga kamaydi. Urush nogironlarining soni esa 292 nafarga kamaydi. Shu qisqa muddat ichida urush orti faxriylarining soni 1047 nafarga kamaydi. Bu tendensiya mavjud faxriylarga bo‘lgan g‘amxo‘rlikni yanada oshirishni talab qilar edi.

Ushbu misollar shundan dalolat beradiki, faxriylar, yolg‘iz faxriylar, urush qatnashchilari soni yildan yilga muntazam ravishda kamayib bordi. Ushbu faktning o‘zi ham ularga bo‘ladigan g‘amxo‘rlik, davlat tomonidan beriladigan moddiy va ma‘naviy g‘amxo‘rlikni yanada oshirishni talab qildi. Ayni paytda, bunday yordamlar o‘z ijobiy

ta‘sirini ko‘rsata boshladi. Viloyatda o‘zgalar yordamiga muhtojlar soni kamayib bordi. Xususan, yuqorida muddatlari keltirilgan davr mobaynida viloyat bo‘yicha o‘zgalar yordamiga muhtoj oilalar soni 146 taga kamaydi.

Viloyatda mavjud urush qatnashchilari, front orti faxriylarini ijtimoiy himoyalashda ularni reabilitatsiya texnik vositalari bilan ta‘minlash alohida o‘ringa ega edi. Shuning uchun ham Surxondaryo viloyatida bu masalaga katta e‘tibor berildi. Viloyat bo‘yicha 1999-yilda 69 ta nogironlar aravachasi tarqatilgan bo‘lsa, bu raqam 2001-yilga kelib 189 taga yetdi. Shuningdek, 1999-2001-yillarda 182 ta eshitish moslamasi, shu davr mobaynida 1318 ta qo‘ltiq tayoq, 1615 ta hasa topshirildi. 2001-yilgi ma‘lumotlarga binoan 933 nafar nogironlar sihatgohlarga yo‘llanmalar oldilar. [3] Bu chora-tadbirlar nogironlarning mustaqil hayot kechirishlari va jamiyatga integratsiyalashuviga yordam berdi.

O‘zbekiston Respublikasida azaliy qadriyatlar, qadimiy urf-odatlar qariya, yoshi ulug‘ insonlarga g‘amxo‘rlik qilish, ularni moddiy va ma‘naviy jihatdan rag‘batlantirib turish butun jamiyat, har bir fuqaroning sof insoniy burchi ekanligidan dalolatdir. Bunday hol O‘zbekiston Respublikasi rahbariyati tomonidan muntazam ravishda e‘tiborga olib kelinmoqda. Shu asnoda 2002-yil O‘zbekistonda “Qariyalarni qadrlash yili” deb e‘lon qilindi. Bu tashabbus keksalarga bo‘lgan hurmat va ehtiromni yanada oshirish, ularning hayot sifatini yaxshilashga qaratilgan keng ko‘lamli tadbirlar uchun zamin yaratdi.

Haqiqatdan ham, yuqorida qayd etilgani kabi, O‘zbekiston jamiyatida nuroniylarga bo‘lgan munosabat o‘ta samimiy, aniq va manfaatli ravishda olib borilishi bilan ajralib turadi. O‘zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti I. Karimov ta‘kidlaganidek, o‘sha vaqtda “bunday faxriylarimizning soni 3 million 87 ming nafar kishini tashkil etadi. Ularga har oyda 28 milliard so‘m miqdorida pensiya to‘lanmoqda.” Davlat tomonidan ko‘rsatilayotgan yordam bilan birga, keksalarimizga ko‘pgina jamoat tashkilotlarining ham moddiy va ma‘naviy ko‘mak berayotgani, bunday harakat kengayib

borayotgani, ayniqsa ibratli edi. Xususan, “Nuroni” jamg‘armasi tomonidan urush va mehnat faxriylariga 125 million so‘mdan ortiq yordam ko‘rsatilgani ham bunga misol bo‘la oladi.

O‘zbekiston Respublikasida “Qariyalarni qadrlash yili”ning e‘lon qilinishi, bu bo‘yicha chiqarilgan huquqiy dasturi, shuningdek, O‘zbekistonning barcha hududlarida qariya, nogiron, faxriylarni ijtimoiy himoya qilish bo‘yicha olib borilgan ishlar o‘zining muayyan samarasini berdi.

2004-yilda Surxondaryo viloyatida 223669 kishi pensiya va nafaqa oldi. Shulardan 3000 nafari urush qatnashchilari va nogironlari bo‘lib, ularning 1043 nafari 1-guruh, 1079 nafari 2-guruh urush nogironlari edi. 16064 nafar urush orti faxriylari, 145276 nafari yoshi to‘lib pensiyaga chiqqan keksalar edi. Birgina 2002-yildan 2004-yilgacha Surxondaryo viloyatida 12475 nafar fuqaroga yangi pensiyalar tayinlandi. [4]

Shuningdek, viloyatda 281 nafar Afg‘on urushi nogironlari, 366 nafar ChAES (Chernobil AES) nogironlari va 1780 nafar yakka-yolg‘iz qariyalar istiqomat qilishdi. Viloyat bo‘yicha tasdiqlangan tartibga binoan 2614 nafar yolg‘iz keksalar, pensionerlar va nogironlar hisobga olingan. Ulardan 1110 kishi uylarida, 594 kishi shifoxonalarda davolandilar. Dori-darmonlarga ehtiyoji bo‘lganlarning har biriga o‘rtacha 5,5 ming so‘mlik dori-darmon yetkazildi. Har bir ro‘yxatga olingan yakka-yolg‘izga 55 ming so‘mlik qo‘shimcha moddiy yordam ko‘rsatildi. O‘zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti I. Karimovning “O‘zgalar parvarishiga muhtoj yolg‘iz keksalarni ijtimoiy himoya qilish haqida”gi Farmoniga binoan ro‘yxatga olingan fuqarolarga 55,4 million so‘mlik 9 turdagi oziq-ovqat mahsulotlari, homiylar hisobidan 30,8 million so‘mlik moddiy va insonparvarlik yordami ko‘rsatildi. Shu bilan birga, muhtoj nogironlarga 153 ta nogironlar aravachasi, 282 ta hassa, 164 ta qo‘ltiqayoq, 83 ta ko‘zoynak, 151 ta eshitish moslamalari tarqatildi. 259 nafar yolg‘iz pensioner turli sihatgohlarga borib sog‘liklarini tikladilar.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2006-yil 7-sentyabrda PQ-459-sonli qarori bilan tasdiqlangan “2007-2010 yillarda yolg‘iz keksalar, pensionerlar va nogironlarni aniq ijtimoiy muhofaza qilish va ularga ijtimoiy xizmat ko‘rsatishni yanada kuchaytirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi dastur avval qabul qilingan dasturlarning mantiqiy davomi bo‘lib, uning maqsadi yolg‘iz keksa pensionerlar va nogironlarning, kam ta‘minlangan oilalar va boquvchisini yo‘qotgan oilalarning manfaatlarini himoya qilish borasidagi respublikada amalga oshirilayotgan maqsadli ishlarni yanada chuqurlashtirish, ularning ko‘lami va ta‘sirchanligini oshirish edi.

Dastur 3 ta yo‘nalishdan iborat bo‘lib, unda 30 ta chora-tadbirning ijrosi ko‘zda tutilgan:

1. “Ijtimoiy xizmat tizimini takomillashtirish to‘g‘risida”gi yo‘nalishda 10 ta chora-tadbir.

2. “Yolg‘izlarni davolash va sog‘lomlashtirish, gerontologik va geriatric yordamni kuchaytirish to‘g‘risida”gi yo‘nalishda 16 ta chora-tadbir.

3. Yolg‘izlarning “Uy-joy maishiy sharoitlarini yaxshilash borasida”gi yo‘nalishda 4 ta chora-tadbir.

Dasturda ko‘zda tutilgan chora-tadbirlarning ijrosi uchun jami 30144,3 million so‘m ajratish rejalashtirilgan bo‘lib, ulardan 14282,8 million so‘m (rejaning 47,4 foizi) byudjet mablag‘idan, 15862,2 million so‘mi (52,6 foizi) esa idora va tashkilotlar, homiylar mablag‘laridir. Bu ulkan mablag‘lar ijtimoiy himoya sohasiga davlat va jamiyat tomonidan ko‘rsatilayotgan ulkan e‘tiborni ko‘rsatadi.

O‘zbekiston hukumati ehtiyojmand yoshi ulug‘larni ijtimoiy himoyalashni maqsadli ravishda, qat’iy reja asosida, muntazamlilik tamoyillariga amal qilgan holda olib bordi. Shu o‘rinda mamlakat Prezidentining 2007-yil 17-sentyabrda “Pensionerlarni ijtimoiy qo‘llab-quvvatlashni kuchaytirish borasidagi chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi Farmoni alohida ahamiyatga ega bo‘ldi. Ushbu Farmondan ko‘zda tutilgan asosiy maqsad esa aholi daromadlari va farovonligi darajasini muttasil o‘stirib borish bo‘yicha aniq maqsadga yo‘naltirilgan siyosatni amalga oshirishni davom ettirish, keksalar to‘g‘risidagi

g'amxo'rlikni har tomonlama oshirish, shuningdek pensiya ta'minoti tizimini izchillik bilan takomillashtirib borishdan iborat edi.

Ma'lumki, mamlakat Prezidenti tomonidan strategik vazifa – har uch yilda aholi daromadlari va ish haqining o'rtacha hisobda 2-2,5 barobar oshirilishini ta'minlash, yaqin yillardayoq o'z aholisi daromadlari va farovonligining yuksak standartlarini ta'minlayotgan mamlakatlar darajasiga ko'tarish vazifasi qo'yilgan. Bu vazifa ijtimoiy himoya siyosatining asosini tashkil etdi.

Surxondaryo viloyatida aholining nochor qatlamlarini, ayniqsa, keksa yoshdagi faxriylarni ijtimoiy himoyalash borasida qator xayrli ishlar amalga oshirildi. Jumladan, bepul qoramol bilan ta'minlanadigan 4250 ta kam ta'minlangan oilalar ro'yxati tuzib chiqildi. Viloyat hokimining qarori bilan tasdiqlangandan so'ng ularga qoramollar tarqatildi. Ushbu rejalarni amalga oshirish bo'yicha belgilangan tadbirlar muntazam ravishda o'tkazib kelindi. 2007-yilda 2007-2010-yillarda keksa yolg'izlar, pensionerlar va nogironlarni aniq yo'naltirilgan ijtimoiy himoya qilishni va ularga ijtimoiy xizmat ko'rsatishni yanada kuchaytirish rejasi tuzilib, tasdiqlandi va joylarga yetkazildi. 2120 nafar yolg'iz keksalar, pensionerlar va nogironlar aniq yo'naltirilgan ijtimoiy himoyaga olindi, ro'yxatlar tuzildi, ularning ehtiyoji o'rganib chiqildi va viloyat dasturiga kiritildi.

Surxondaryo viloyatida gerontologiya (keksalarning salomatligi va kasalliklarini o'rganuvchi tibbiyot sohasi) xizmatini yaxshilash maqsadida viloyat bo'yicha 140 o'rinli gerontologiya bo'limi va xonalari tashkil etilib, keksalar va pensionerlarni sog'lomlashtirish ishlari olib borildi. 914 nafar yolg'iz keksalar uy, ambulatoriya va statsionar sharoitlarida davolandilar. Ularga ijtimoiy xizmatni yanada kuchaytirish maqsadida har biriga homiyar biriktirildi. 1042 nafar yolg'iz

keksalar, pensioner va nogironlarning uylari va kvartiralarini ta'mirlash amalga oshirildi. Bu kompleks yondashuv keksalarning nafaqat moddiy, balki tibbiy va maishiy ehtiyojlarini ham qondirishga qaratilgan edi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Mahalliy ijro hokimiyati organlari rahbarlari o'rinbosarlarining ularga yuklangan vazifalarni bajarishda shaxsiy mas'uliyatini kuchaytirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" 2021-yil 24-avgustdagi PQ-5230-sonli qarori hamda Vazirlar Mahkamasining "Mahalliy ijroiya hokimiyati organlari rahbarlarining funksional vazifalari hamda faoliyatining eng muhim samaradorlik ko'rsatkichlari to'g'risidagi namunaviy Nizomlarni tasdiqlash haqida" 2021-yil 28-avgustdagi 548-sonli qaroriga muvofiq viloyat hokimining tarmoqlar bo'yicha o'rinbosarlarining samaradorlik ko'rsatkichlarini baholash tizimi joriy qilindi. Bu tizim boshqaruv samaradorligini oshirish va har bir vazifaning ijrosini nazorat qilishga qaratilgan.

XULOSA (ЗАКЛЮЧЕНИЕ / CONCLUSION). O'zbekistonda, xususan, Qashqadaryo va Surxondaryo viloyatlarida qariyalar, yolg'iz va kam ta'minlangan nafaqaxo'rlarni ijtimoiy himoya qilish tizimi mustaqillikning dastlabki qiyinchiliklariga qaramay, izchil rivojlanib borgan. "Nuroniy" jamg'armasining tashkil etilishi, "Qariyalarni qadrlash yili" kabi tashabbuslar va ko'plab davlat dasturlari orqali aholining ushbu qatlamiga bo'lgan g'amxo'rlik muntazam ravishda kuchaytirilib borilgan. Bugungi kunda ham ushbu sohada faol ishlar olib borilib, boshqaruv samaradorligini oshirish va aholi farovonligini yanada yuksaltirishga qaratilgan chora-tadbirlar davom etmoqda. Ijtimoiy himoya tizimini takomillashtirish orqali mamlakat har bir fuqaroning qadrigimmatini ta'minlashga intiladi.

ADABIYOT VA MANBALAR RO'YXATI (ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES):

1. Yormatov F.J. *O'zbekistonda aholini ijtimoiy himoyalash tizimi: holati, shakllanish jarayoni, rivojlanish istiqbollari (1991–2010 yillar. Janubiy viloyatlar misolida):* Tarix fanlari nomzodi ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya. – Toshkent, 2010. – 172 b.

2. Rahimov B. *O'zbekistonning mustaqillik yillarida ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy hayoti (Surxondaryo viloyati misolida, 1991–2005-yillar)*: Tarix fanlari nomzodi ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya. – Toshkent, 2008. – 160 b.
3. Surxondaryo viloyati “Nuroni” jamg'armasining joriy arxivi. – 1996-yilgi ma'lumotlar.
4. Surxondaryo viloyati “Nuroni” jamg'armasining joriy arxivi. – 1998-yilgi ma'lumotlar.
5. Surxondaryo viloyati Mehnat va aholini ijtimoiy muhofaza qilish bosh boshqarmasining joriy arxivi. – 2001-yilgi ma'lumotlar papkasi.
6. Surxondaryo viloyati. *Statistik ma'lumotlar*. – 2004.